

23. juuni 2026

Otsus kaebuste nr 9184/09 ja 22580/10 kohta – tõhus uurimine

Malachini jt vs. Venemaa Föderatsioon

Artiklid 2 ja 3

Asjaolud

Kaebused olid esitatud seoses Gruusia ja Venemaa Föderatsiooni vahelise relvakonfliktiga 2008. aasta augustis, mis järgnes kahe riigi vaheliste pingete, provokatsioonide ja vahejuhtumite pikaajalisele ja pidevale kasvule.

Kaebajad esitasid kaebused konventsiooni artiklite 2 ja 3 alusel seoses kolme Gruusia sõjavangi väidetava piinamise ja tapmisega ajavahemikus 9. kuni 11. august 2008 ehk 8. kuni 12. augustini 2008 kestnud vaenutegevuse viiepäevase aktiivse faasi ajal, samuti ellujäänud sõjavangide väidetava piinamise kohta ajavahemikus 9. kuni 19. august 2008.

EIK seisukohad

Artikkel 2

(1) Vastuvõetavus – Artikkel 1 (jurisdiktsioon)

Kohtule esitatud tõendite alusel ei saanud kolme Gruusia kaitseväelase väidetavat piinamist ja tapmist nende kinnipidamise ajal 9. kuni 11. augustini 2008 oma olemuselt pidada "sõjategevuseks" või "sõjalisteks operatsioonideks", mis viidi läbi vaenutegevuse aktiivses faasis kaose või segaduse kontekstis – mille suhtes on kohus varem leidnud, et Venemaa Föderatsioonil puudus artikli 1 kohane jurisdiktsioon. Seetõttu ei olnud kahtlust, et vastustajariigil võis olla eksterritoriaalne jurisdiktsioon kaebuse aluseks olevate vahejuhtumite suhtes, mis ei leidnud aset ajal, mil kaitseväelased osalesid lahingutegevuses, vaid ajal, mil neid peeti kinni, isegi kui need leidsid aset aktiivse vaenutegevuse kestel.

Lõuna-Osseetia väed hoidsid Gruusia sõjavange, sealhulgas käesoleva asjaga seotud isikuid, kinni Tshinvali linnas, mis on Lõuna-Osseetia administratiivne keskus. Sellest tulenevalt oli küsimus Venemaa Föderatsiooni poolt Lõuna-Osseetias enne vaenutegevuse aktiivse faasi algust ja viiepäevase sõja ajal teostatud kontrolli olemuse kohta asjakohane, et hinnata, kas Venemaa vastutas Lõuna-Osseetia vägede tegevuse eest kõnealusel territooriumil kinnipeetud isikute suhtes.

Kohus on juba varem kindlaks teinud, et enne vaenutegevust teostas Venemaa tõhusat kontrolli (*effective control*) ja otsustavat mõju Abhaasia territooriumi üle, mis suutis *de facto* üksusena toimida vaid tänu Venemaa püsivale ja märkimisväärsele poliitilisele ja majanduslikule toetusele ning heidutavale sõjalisele sekkumisele. Selles kontekstis ilmneseid Venemaa ja Lõuna-Osseetia vahelised sidemed olevat sarnased, kui mitte tugevamad.

Eelkõige ja spetsiifiliselt kontekstis, mis puudutab Gruusia sõjavangide dokumenteeritud kinnipidamist Tshinvalis Lõuna-Osseetia vägede poolt, võttis kohus arvesse mitmeid asjaolusid – sealhulgas Gruusia konflikti sõltumatu rahvusvahelise uurimiskomisjoni aruannet. Mis puudutab viiepäevast

¹ Lühiülevaates kajastatud lahendite valiku aluseks on EIK enda otsingumootoris avaldatud Legal Summary'd ja Eestiga seotud lahendid.

vaenutegevuse perioodi ja eriti Tshinvali linna, siis asjakohased materjalid viitasid lisaks vastustajariigi õhujõudude abile ka tema maavägede toetusele. Materjalid näitasid Venemaa märkimisväärset sõjalist kohalolu kohapeal vähemalt alates 9. augustist 2008 ning Venemaa sõjalist ja logistilist toetust *de facto* võimude vägedele, sealhulgas kohtades, kus Gruusia sõjavange kinni hoiti.

Kohus võttis ka arvesse sündmusi, mis leidsid aset vaid mõned päevad pärast kõnealuste sõjavangide kinnipidamist ja väidetavat tapmist. Konkreetselt päädisid need sündmused pärast 12. augusti 2008. aasta vaerahulepingut sellega, et vastustajariik asus teostama kohtu kohtupraktika tähenduses "tõhusat kontrolli" kogu Lõuna-Osseetia piirkonna üle, sealhulgas alade üle, mida varem kontrollis Gruusia, ja sellega vahetult piirneva Gruusia "puhvertsiooni" üle. Isegi pärast 10. oktoobrit 2008 – kuupäeva, mil Venemaa väed ametlikult "puhvertsioonist" välja viidi – viitas Venemaa tugev kohalolu ja Lõuna-Osseetia võimude sõltuvus Venemaa Föderatsioonist (mida kinnitasid eelkõige viimasega allkirjastatud koostöö- ja abistamislepingud), et "tõhus kontroll" Lõuna-Osseetia üle jätkus.

Eelnevad asjaolud tõendasid väljaspool põhjendatud kahtlust, et kolme Gruusia sõjavangi peeti kinni territooriumil, mille üle Venemaa teostas EIK kohtupraktika tähenduses "tõhusat kontrolli".

(2) Sisuline analüüs

Tõendid näitasid, et kolm sõjavangi kinnipidamise ajal pandi toime äärmuslikke vägivallaakte. Olemas olid usaldusväärsed tõendid, mis tõendasid väljaspool põhjendatud kahtlust, et kaks neist tapeti kinnipidamise ajal. Kuigi kolmanda sõjavangi surma täpne põhjus ja asjaolud jäid ebaselgeks, oli kindel, et teda nähti viimati Lõuna-Osseetia vägede vahi all, kus tema suhtes tarvitati vägivalda ja esitati surmaähvardusi. Seetõttu võib eeldada, et ta sai vägivaldselt surma.

Selle taustal asus EIK seisukohale, et on tõendatud kõnealuse kolme sõjavangi surm asjaoludel, mis tõid kaasa vastustajariigi vastutuse.

Kohus leidis lisaks, et vastustajariik ei olnud esitanud nende surma kohta aruannet (ei olnud surmajuhtumeid uurinud), nagu on nõutud artikli 2 menetluslikus aspektis.

Järeldus: artikkel 2 rikkumine (ühehäälselt) (materiaal- ja menetlusõiguslik aspekt).

Artikkel 3

(1) Vastuvõetavus – Artikkel 1 (jurisdiktsioon)

Kohtu järeldused Venemaa jurisdiktsiooni kohta seoses artikli 2 kohaste kaebustega kohaldusid võrdselt ka artikli 3 kohastele kaebustele.

(2) Sisuline analüüs

Kohtuasjas *Gruusia vs. Venemaa (II)* on EIK leidnud, et ajavahemikus 8. kuni 17. august 2008 Tshinvalis kinni peetud Gruusia sõjavangide piinamisaktide osas esines artikliga 3 vastuolus olev administratiivne praktika.

EIK käsutuses olevate asjakohaste materjalide alusel leidis kohus, et käesoleva asja Gruusia sõjavangid olid kõik langenud artikliga 3 vastuolus oleva kohtlemise ohvriks, mida tuleb pidada piinamiseks. Venemaa Föderatsioon vastutas Lõuna-Osseetia vägede tegevuse eest.

Vastustajariik ei olnud samuti läbi viinud tõhusat uurimist avaldajate kaebuste suhtes, nagu on nõutud artikli 3 menetluslikus aspektis.

Järeldus: artikkel 3 rikkumine (ühehäälselt) (materiaal- ja menetlusõiguslik aspekt).

Artikkel 41

Varalise kahju osas EIK hüvitist ei määranud. Mittevaralise kahju osas leidis EIK, et vastutajariik peab kas ühiselt või igale kaebajale maksma eraldi summad 40 000 eurot või 65 000 eurot.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)

23. juuni 2026

Otsus kaebuste nr 34261/23 and 7877/24 kohta – õiglane kohtupidamine

Taleski vs. Põhja-Makedoonia

Artikkel 6

Asjaolud

Kolme kaebaja suhtes algatati kriminaalmenetlus süütegudes, mis puudutasid kas korruptsiooni või valimisrikkumisi. 12. aprillil 2016 anti neile presidendi armuandmine, mis ei järgnenud kohtuprotsessile ja süüdimõistmisele, vaid mille konkreetne eesmärk oli hoida ära nende suhtes algatatud kriminaalmenetluste jätkamine. 20. mail 2016 võttis parlament vastu 2016. aasta armuandmise seaduse, mis andis presidendile õiguse teatud tingimustel armuandmine tühistada. 27. mail 2016 kuulutas president kaebajatele antud armuandmised tühisteks. Seejärel mõisteti nad kriminaalkorras süüdi. Nende edasikaebed ei toonud neile edu.

Esimese kaebaja kriminaalmenetluses asusid esimese ja teise astme kohus seisukohale, et pärast armuandmise tühistamist oli tema seaduslik kriminaalvastutusele võtmine võimalik. Teise ja kolmanda kaebaja kriminaalmenetluses leidis apellatsioonikohus, et süü omaksvõtmisega loobusid nad vaikimisi oma sisulistest vastuväidetest seoses armuandmisega. Mõlemas asjas asus ülemkohus seisukohale, et armuandmisotsused olid algusest peale tühised (null and void *ab initio*) ja neil ei olnud kunagi mingit õiguslikku mõju, kuna need olid antud ilma igasuguse õigusliku aluseta.

Tuginedes konventsiooni artikli 6 lõikele 1, kaebasid kaebajad sisuliselt selle peale, et pärast armuandmist nende suhtes jätkatud kriminaalmenetlus oli vastuolus õiguskindluse ja õigusriigi põhimõtetega. Teine ja kolmas kaebaja kaebasid sama sätte alusel, et kriminaalmenetlus oli ebaõiglane, kuna apellatsioonikohtu menetluses ei toimetatud neile kätte kõrgema prokuröri seisukohtade koopiat, milles tehti ettepanek jätta nende kaebus põhjendamatuse tõttu rahuldamata.

EIK seisukohad

Artikkel 6 lõige 1

(1) Seadusandlik sekkumine, mis võimaldas kaebajatele antud presidendi armuandmist tühistamist ja nende suhtes kriminaalmenetluste jätkamist

Küsimus, mis tekkis, oli selles, kas seadusandlik sekkumine 2016. aasta armuandmise seaduse kaudu kahjustas kaebajate suhtes toimunud kriminaalmenetluse õiglust, mõjutades selle tulemust ajal, mil menetlus veel käis.

Armuandmise andmise ajal kehtinud siseriikliku õiguse kohaselt kujutasid need endast presidendi lõplikke ja tagasivõtmataid õigusakte. Sel ajal puudus õiguslik mehhanism armuandmise vaidlustamiseks või tühistamiseks. Selline mehhanism kehtestati hiljem 2016. aasta armuandmise seadusega, mis andis presidendile ajutise erakorralise õiguse tühistada põhjendusi esitamata armuandmine, mis oli antud ilma eelneva menetluseta. Arvestades, et see mehhanism jäi jõusse vaid 30 päevaks, oli selge, et see oli mõeldud kohaldamiseks minevikus antud, mitte tulevaste armuandmiste suhtes. Seetõttu oli seadusel tagasiulatuv mõju.

Võttes arvesse siseriiklikul tasandil esinenud lahkavamusi, eriti parlamendi ja ülemkohtu vahel küsimuses, kas armuandmised olid algusest peale tühised (null and void *ab initio*) või olid need õiguslikult kehtivad ja nõudsid tühistamist kui vajalikku eeltingimust kriminaalvastutusele võtmise jätkamiseks, ei pidanud kohus vajalikuks lahendada pooltevahelist vaidlust siseriikliku õiguse tõlgendamise üle ega otsustada, kas 2016. aasta armuandmise seadus ja selle alusel tehtud tühistamisotsused mõjutasid kaebajate suhtes toimunud kriminaalmenetluse tulemust. Isegi eeldusel, et seadus mõjutas menetluse tulemust – võimaldades varem tagasivõtmata armuandmiste tühistamist ja selliste kriminaalmenetluste jätkamist, mis muidu oleksid lõpetatud –, asus kohus seisukohale, et käesoleva asja eripäraseid asjaolusid arvestades põhines seadusandlik sekkumine kaalukatel üldiste huvide kaalutlustel ja seetõttu ei saanud seda pidada õiguskindluse või õigusriigi põhimõtete rikkumiseks.

Sellele järeldusele jõudmisel hindas kohus valitsuse esitatud põhjuste kaalukust, eriti seda, et armuandmised – mis anti võimupiire ületades (*ultra vires*) – vabastasid tõsised süsteemsed teod kriminaalõiguslikust kontrollist, kahjustades õigusriiki. Seejuures võttis kohus arvesse õigusakti vastuvõtmise viisi ja aega, seadusandliku sekkumise ettenähtavust, õigusakti ulatust ja selle mõjusid.

Kohus ei näinud põhjust seada kahtluse alla ülemkohtu järeldusi. See kohus oli pärast põhjalikku analüüsi leidnud, et armuandmistel puudus igasugune õiguslik alus, kuna need olid antud 1993. aasta armuandmise seaduse paragrahvi 11 alusel – säte, mis asjakohasel ajal ei kuulunud enam siseriiklikku õiguskorda. See säte oli kehtetuks tunnistatud 2009. aasta armuandmise seadusega, mille põhiseaduslikkus järelevalve kohus (konstitutsioonikohus) seejärel 16. märtsil 2016 põhiseadusvastasuse tõttu kehtetuks tunnistas. Ülemkohus, tuginedes konstitutsioonikohtu väljakujunenud ja asjakohasele kohtupraktikale, leidis, et konstitutsioonikohtu otsus ei taastanud 1993. aasta armuandmise seaduse paragrahvi 11. Seetõttu asus EIK seisukohale, et armuandmisi varjutas õiguslik põhiviga, mis õigustas õiguskindluse põhimõttest kõrvalekaldumist.

Mis puudutab õigusriigi põhimõtet, siis märkis EIK, et käesolevas asjas ilmnes vastuolu selle kahe elemendi vahel: ühelt poolt õiguskindlus ning teiselt poolt vastutus ja võrdsus seaduse ees. Viimase elemendi osas kordas kohus, et karistamatusega tegelemine on õigusriigi hoidmiseks hädavajalik. Oluline oli see, et seadusandja püüdis 2016. aasta armuandmise seaduse vastuvõtmisega taastada õigusriiki, tagades, et avalikud teenistujad, sealhulgas kõrgeima astme ametiisikud, kellele president oli andnud puutumatuse kriminaalvastutusele võtmisest ilma kehtiva õigusliku aluseta, antaks kohtu alla. Seetõttu kaalus käesolevas asjas vajadus säilitada avalike teenistujate vastutus ja tagada, et nad ei asuks kõrgemal seadusest, üles vajaduse kaitsta õiguskindlust.

Lisaks pidas EIK oluliseks asjaolu, et kahtlused armuandmiste kehtivuses ilmnemise koheselt ning üleskutsed nende tühistamiseks järgnesid kiiresti. Seetõttu oli ettenähtav, et nende kõrvaldamiseks astutakse samme. Seadusandlik sekkumine leidis aset pärast laiaulatuslikku avalikku arutelu ja tasakaalustatud lahenduse otsimist, kusjuures 2016. aasta armuandmise seadus võeti vastu vähem kui kuus nädalat pärast armuandmiste andmist ning tühistamised järgnesid nädal hiljem. Selle aja jooksul olid kriminaalmenetlused kaebajate suhtes alles pooleli ning uurimisasutused ega kohtud ei olnud teinud otsust nende lõpetamiseks. Lühikese aja jooksul enne nende tühistamist ei olnud presidendi armuandmistele antud mingit praktilist mõju kohtuotsusega, veel vähem seadusjärgustunud otsusega

(*res judicata*). Samuti ei olnud seadusandliku sekkumise tagajärjeks varem seadusjõustunud otsusega lõpetatud menetluste uuendamine. Lisaks ei mõjutanud 2016. aasta armuandmise seadus asjade sisulist lahendamist, kuna see ei muutnud kaebajatele süüks pandud süütegude kriminaalvastutuse aluseid ega neile kohaldatavaid karistusi. Järelikult ei mõjutanud see asja kohtulikku lahendamist üheski sisulises aspektis.

Kuivõrd avaldajad väitsid, et 2016. aasta armuandmise seadus oli suunatud spetsiaalselt nende vastu, märkis EIK, et selle peamine eesmärk oli võimaldada presidendi armuandmiste tühistamist teatud olukordades. Üks neist olukordadest puudutas armuandmisi, mis olid antud ilma eelneva armuandmismenetluseta – sellised armuandmised võis kuulutada tühiseks ilma põhjendusi esitamata 30 päeva jooksul alates seaduse jõustumisest. Arvestades erakordselt väikest arvu armuandmisi, mis üldse kunagi ilma eelneva menetluseta oli antud, mõjutas see 2016. aasta armuandmise seaduse säte väikest, kergesti tuvastatavat rühma ja oli selgelt suunatud armuandmistele, mis anti 12. aprillil 2016 kokku 56 inimesele, sealhulgas kaebajatele. Sellega seoses võttis EIK arvesse olukorra erakordsust, mille oli tekitanud toonase presidendi otsus anda armuandmine avalikele teenistujatele, sealhulgas omaenda erakonna juhtfigureidele, ilma kehtiva õigusliku aluseta ja rikkudes õigusriigi põhimõtet. Olukorra tõsidus ja sellest tulenenud poliitiline kriis õigustasid erakorraliste meetmete võtmist seadusandluse näol, mis oli suunatud väikesele rühmale isikutele, kes muidu oleksid saanud kasu ebaseaduslikest armuandmistest, eesmärgiga taastada õigusriik.

Veel leidis EIK, et tema järeldused kohtuasjas *Lexa vs. Slovakkia* ei olnud käesolevas asjas asjakohased, eristades neid asju nii õiguslikult kui ka faktiliselt. Lexa kohtuasi puudutas kaebaja kinnipidamise seaduslikkust artikli 5 lõike 1 alusel, mitte seadusandlikku sekkumist menetluse ajal artikli 6 lõike 1 alusel. Selles asjas oli kohus asunud seisukohale, et avaldaja kinnipidamine pärast seda, kui tema suhtes algatatud kriminaalmenetlus oli pärast amnestiaotsust seadusjõustunud otsusega lõpetatud, ei olnud siseriikliku õiguse kohaselt lubatav. Amnestiaotsus oli olnud selgelt seaduslik ja selle hilisem tühistamine siseriikliku õiguse kohaselt ilmselgelt ebaseaduslik, samas kui käesolevas asjas oli olukord vastupidine. Lisaks, erinevalt käesolevast asjast, uuendati Lexa asjas kaebaja suhtes kriminaalmenetlust pärast seda, kui see oli seadusjõustunud otsusega lõpetatud.

Järeldus: rikkumist ei ole (ühehäälselt).

(2) Teisele ja kolmandale kaebajale kõrgema prokuröri seisukohtade koopia kätte toimetamata jätmine apellatsioonikohtu menetluses

Siseriiklik õigus ei maininud küsimust kõrgema prokuröri seisukohtade kättetoimetamisest kaitsese apellatsioonikohtus. Kuigi see ei takistanud apellatsioonikohtul neid seisukohti avaldajatele kätte toimetamast ja neile vastamiseks võimaluse andmist, aitas selgesõnalise kohustava sätte puudumine kahtlemata kaasa olukorrale, mille üle kurdeti.

Kohus ei nõustunud valitsuse argumendiga, et võistlevuse põhimõtet siiski järgiti, kuna teine kaebaja koos oma kaitsja ja kolmanda kaebaja kaitsjaga osales apellatsiooniistungil, kus kõrgem prokurör oma seisukohad esitas, ning seega oleksid nad võinud neile seisukohtadele istungil koheselt vastata või taotleda istungi edasilükkamist, mida nad aga ei teinud. Kohus oli sarnased argumendid juba tagasi lükanud kohtuasjas *Bosak ja teised vs. Horvaatia* ega näinud põhjust jõuda käesolevas asjas teistsugusele järeldusele. Eelkõige oli kohus tolles asjas leidnud, et kaitse teavitamise seadmine täielikult sõltuvaks tema kohalolust apellatsiooniistungil pani kaitsesele ebamõistliku koormuse ega taganud tingimata reaalselt võimalust prokuratuuri seisukohti kommenteerida.

Mis puudutab valitsuse argumenti, et kaebajad esitasid hiljem ülemkohtule erakorralise läbivaatamise taotlused, milles neil oli võimalik kõrgema prokuröri seisukohtadele vastata, siis märkis kohus, et ülemkohus keeldus vaidlustatud kohtuotsust tühistamast ja kinnitas teise ning kolmanda kaebaja

süüdimõistmise. Kohus kordas, et uuritav küsimus seisnes selles, kas kaebajate asjas võimaldati kaitsele tõhus võimalus tutvuda prokuratuuri seisukohtadega ja kommenteerida nende sisu sobivas vormis ning sobiva aja jooksul enne apellatsioonikohtu otsuse tegemist. Isegi kui eeldada, et prokuröri seisukohtade süüdistatavale kätte toimetamata jätmist saab põhimõtteliselt heastada võimalusega arutada samu küsimusi kõrgemas kohtus, pidid kohus uurima, kas ülemkohtu läbivaatamise ulatust arvestades oli kõiki kõrgema prokuröri seisukohtades tõstatatud küsimusi võimalik erakorralises läbivaatamismenetluses uuesti läbi vaadata.

Teise ja kolmanda kaebaja apellatsioonkaebused puudutasid ainult õiguse kohaldamise küsimusi, kuna neil oli välistatud edasikaebamine faktilistel alustel, kuna nad olid kohtuprotsessi ajal süü omaks võtnud. Asjaolu, et ülemkohtu pädevus ei laienenud faktilistele asjaoludele, oli seetõttu asjakohatu. Kuid oma seisukohtades apellatsioonikohtule oli kõrgem prokurör muude õiguslike küsimuste hulgas kommenteerinud ka karistuste proportsionaalsust. Kuna ülemkohtu pädevus karistuse mõistmise küsimustes piirdus vaid kindlakstegemisega, kas madalama astme kohtud olid karistuse määramisel ületanud oma seadusjärgseid volitusi, ega laienenud karistuste proportsionaalsuse hindamisele, otsustati see küsimus lõplikult apellatsioonimenetluses ja ülemkohus ei saanud seda uuesti läbi vaadata. Seega ei heastanud erakorraline läbivaatamismenetlus apellatsioonimenetluse puudusi selles osas. Ainus võimalik viis apellatsioonimenetluse vigade parandamiseks oleks seega olnud see, kui ülemkohus oleks apellatsioonikohtu otsuse tühistanud ja suunanud asja apellatsioonikohtule uueks läbivaatamiseks. Kuna ülemkohus seda ei teinud, jättis ta heastamata kaebajate võistleva menetluse õiguse rikkumise.

Järeldus: rikkumine teise kaebaja suhtes (viis häält kahe vastu); rikkumine kolmanda avaldaja suhtes (ühehäälselt).

Artikkel 41

EIK leidis, et vastutajariik peab mittevarelise kahju eest tasuma teisele ja kolmandale avaldajale kummalegi 3600 eurot.

Lahendile on lisatud eriarvamus.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)